

IMVO Convenant Verzekeringssector

**ESG-BELEGGINGSRAAMWERK voor het thema:
KLIMAATVERANDERING en ENERGIETRANSITIE**

versie 2020

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Ministerie van Financiën

Preambule voor de ESG-themakaders

De verzekeraars aangesloten bij het Verbond van Verzekeraars en Zorgverzekeraars Nederland, hebben op 5 juli 2018 het Convenant internationaal verantwoord beleggen in de verzekeringssector¹ (hierna: het convenant) gesloten met de overheid, ngo's en een vakbond (hierna: de Partijen). Het doel van het convenant is om een positieve impact te realiseren op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur (hierna: ESG²) en ernaar te streven negatieve impact te mitigeren. Verzekeraars erkennen dat zij de verantwoordelijkheid hebben om conform de internationale richtlijnen te handelen. Dat zijn:

- de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (hierna: UNGP's). De UNGP's vormen internationaal het leidende kader voor mensenrechten en bedrijfsleven;³
- de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (hierna: OESO-richtlijnen).⁴ De OESO-richtlijnen zijn een van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). In de richtlijnen wordt een breed scala aan thema's behandeld, zoals mensen- en arbeidsrechten, milieu, corruptie, belastingen, gezondheid en veiligheid.

Beide normatieve kaders vormen de grondslag voor de afspraken die in het IMVO-convenant zijn gemaakt.

Op basis van de internationale richtlijnen wordt van de verzekeraars verwacht dat zij sector- en themaspecifiek beleggingsbeleid opstellen. In het convenant is deze afspraak ook vastgelegd. Het beleid geeft weer welke ESG-uitgangspunten en standaarden een verzekeraar hanteert bij het beleggen in sectoren en thema's die als risicovol worden beoordeeld en relevant zijn.⁵ Tevens wordt van verzekeraars verwacht dat zij (mogelijk) negatieve impact van hun handelen identificeren, voorkomen respectievelijk verminderen, en verantwoording afleggen over hoe met de risico's is omgegaan. Dat geldt ook in de eigen 'keten' (zoals de bedrijven die gelinkt zijn aan de bedrijven waarin is belegd).

In het convenant is afgesproken dat de Partijen zoeken naar mogelijkheden voor verbeteringen in het beleggingsbeleid op basis van ESG-thema's. Inclusief thema's die niet of onvoldoende in de internationale richtlijnen zijn opgenomen.⁶ Dit kader heeft betrekking op het ontwikkelen en implementeren van verantwoord beleggingsbeleid voor het thema **Klimaatverandering en Energietransitie**.

Due diligence

Kern van elk ESG-themakader is het bieden van handvatten die kunnen helpen bij het uitvoeren van zogenaamde *due diligence* (gepaste zorgvuldigheid) op de beleggingsportefeuille.

¹ Het convenant is hier te lezen: www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/verzekeringssector/convenant-verzekeringsector.pdf

² Conform de gangbare internationale term: Environmental, Social and Governance (ESG).

³ https://www.ohchr.org/documents/publications/GuidingprinciplesBusinesshr_eN.pdf

⁴ OESO-richtlijnen (origineel, Engels): <https://www.oesorichtlijnen.nl/oeso-richtlijnen/o/oeso-richtlijnen/documenten/brochure/201/12/8/volledige-tekst-oeso-richtlijnen>.

OESO-richtlijnen (Nederlandse vertaling): <https://www.oesorichtlijnen.nl/documenten/publicatie/2014/12/8/oeso-richtlijnen-nederlandse-vertaling>.

⁵ Met relevant wordt bedoeld dat het ESG-thema op uw beleggingen van toepassing is. Het convenant biedt geen kader wanneer een onderwerp relevant is voor de verzekeraar. Dat is aan de verzekeraar zelf om te bepalen.

⁶ In het convenant is vastgelegd dat het de thema's dierenwelzijn, kinderrechten, landrechten, klimaatverandering en wapens en wapenhandel betreft.

Op basis van de OESO-richtlijnen is een handleiding *Responsible Business Conduct for Institutional Investors* gepubliceerd (hierna: de Handleiding).⁷ In de Handleiding worden de *due diligence*-benaderingen beschreven die bruikbaar zijn voor institutionele beleggers, waaronder verzekeraars. De stappen in het *due diligence*-proces zijn duidelijk opgeschreven in de handreiking op de OESO-richtlijnen.⁸ In Hoofdstuk 4 wordt hierop ingegaan.

Disclaimer

In dit kader hebben de Partijen per thema gekeken naar de mogelijkheden op basis van internationale standaarden, verdragen en initiatieven. Dit kader dient **niet** te worden gezien als een verplichting voor verzekeraars om te implementeren. De Partijen zien dit kader als een **hulpmiddel/handreiking** ter ondersteuning van de verzekeraar om aan de slag te gaan met themaspecifiek beleggingsbeleid. Eens per twee jaar wordt geëvalueerd of dit kader moet worden aangepast.

De Partijen zijn uiteraard bereid om verder met de verzekeraar in gesprek te gaan bij vragen.

⁷ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>

⁸ <https://mneguidelines.oecd.org/Oeso-Due-Diligence-Handreiking-voor-maatschappelijk-verantwoord-onder-nemen.pdf>

Inhoud

1. Inleiding
 2. Relevantie voor verzekeraars
 - 2.1 Maatschappelijke impact
 - 2.2 Impact voor de verzekeraar
 - 2.3 Bedrijfstakken
 3. Referentiekader
 - 3.1 Klimaatimpact
 - 3.2 Toezichtkader klimaatrisico's
 4. Due diligence
 - 4.1 Verankeren van maatregelen in het beleid
 - 4.2 Vaststellen van de eigen criteria
 - 4.3 Uitvoeren van risicoanalyse
 - 4.4 Identificeren en prioriteren van risico's
 - 4.5 Implementeren van beleid om impact te verminderen en de geïdentificeerde risico's te mitigeren
 - 4.6 Maatregelen om acute en potentiële nadelige gevolgen te voorkomen en/of te mitigeren
 - 4.7 Monitoring van risico's en resultaten van gevolgde mitigatiestrategie
 5. Verantwoording en rapportage
- Bijlage

1. Inleiding

Klimaatverandering is een van de grootste mondiale problemen. Klimaatverandering brengt steeds meer onherstelbare schade toe aan mondiale economische en ecologische systemen. Miljoenen mensen worden daarmee bedreigd in hun bestaanszekerheid. Klimaatverandering wordt veroorzaakt door de uitstoot van broeikasgassen (bijvoorbeeld CO₂) en ontbossing. In internationaal, Europees en nationaal verband worden doelstellingen afgesproken, maatregelen genomen én uitgevoerd om klimaatverandering tegen te gaan en de gevolgen te beperken.

In het kader van internationaal verantwoord maatschappelijk ondernemen kunnen verzekeraars, door middel van het aanpassen van hun beleggingsportefeuille, een belangrijke bijdrage leveren aan de strijd tegen klimaatverandering. Verzekeraars hebben niet alleen te maken met de impact van hun investeringen op het klimaat, maar zouden ook aandacht moeten hebben voor de risico's voor hun investeringen die ontstaan door klimaatverandering (fysieke risico's) of door transitierisico's. Bij transitierisico's moet u denken aan nieuwe wet- en regelgeving, veranderingen in de markt of veranderingen in de maatschappij, bijvoorbeeld in maatschappelijke normen. Aan de andere kant kunnen verzekeraars met hun investeringen in duurzame energie de energietransitie ondersteunen en een positieve impact bewerkstelligen in de strijd tegen klimaatverandering.

2. Relevantie voor verzekeraars

2.1 Maatschappelijke impact

Er is wetenschappelijke consensus dat klimaatverandering wordt veroorzaakt door de uitstoot van broeikasgassen en ontbossing. Aangezien verzekeraars via hun beleggingen investeren in bedrijven die hiervoor verantwoordelijk zijn, speelt klimaatverandering een belangrijke rol in het beleggingsbeleid van de verzekeraar. De mate waarin, hangt af van de klimaatvoetafdruk van de bedrijven in een beleggingsportefeuille. Echter, voor het behalen van de internationaal afgesproken klimaatdoelen is het van belang niet alleen de grootste vervuilers uit te sluiten of tot koerswijziging aan te zetten, maar ook de bedrijven met een minder grote klimaatvoetafdruk zullen actie moeten ondernemen.

2.2 Impact voor de verzekeraar

De verschillende beleggingen in een portefeuille staan niet alleen voor een verzameling van verspreide bronnen van klimaatimpact, maar ook voor een verzameling klimaatgerelateerde risico's voor de verzekeraar, en daarmee voor de financiële stabiliteit.

Deze kunnen worden onderverdeeld in:

- **fysieke risico's** als gevolg van een stijgende temperatuur en wisselvallige weersomstandigheden. Denk aan de toenemende kosten voor verzekeraars als gevolg van klimaatgerelateerd natuurgeweld, zoals overstromingen, bosbranden, tornado's, etc.;⁹
- **transitierisico's** door noodzakelijke technologische aanpassingen, kunnen leiden tot lagere bedrijfswinsten. Energie-intensieve sectoren (industrie, transport, energiecentrales, landbouw) zullen waarschijnlijk het meest geraakt worden door de klimaattransitie. Ook landen die sterk afhankelijk zijn van fossiele reserves lopen een verhoogd risico. Tevens moet worden gedacht aan:
 - **risico's met betrekking tot wet- en regelgeving:** bijvoorbeeld het verplicht doorvoeren van aanpassingen (tijdsdruk), belastingen, mogelijke CO2-beprijzingen of het verplicht/versneld overschakelen naar duurzame energievormen zoals wind- en zonne-energie.
 - **sociale risico's:** druk van aandeelhouders en consumenten tot bijvoorbeeld het verminderen van de CO2-uitstoot, het uitsluiten van producenten van fossiele brandstoffen en het communiceren van CO2-data.

2.3 Bedrijfstakingen

De belangrijkste investeerbare bedrijfstakingen die in klimaatverandering zowel positief als negatief een rol spelen, zijn:

- mijnbouw¹⁰
- energieopwekking, -exploitatie en -opslag
- nutsvoorzieningen (energiedistributie)
- transport en mobiliteit
- vastgoed en infrastructuur
- landbouw en veeteelt
- (her-)verzekeraars (catastrofe bonds plus aansprakelijkheidsrisico's)

⁹ Een graduele temperatuurstijging van 4% in 2100, zal bijvoorbeeld een cumulatieve BBP impact van naar schatting -30% hebben. Zie: Burke et al, 2018.

Het Verbond heeft ook een position paper geschreven over klimaatadaptatie. Zie www.verzekeraars.nl/media/3643/hoofd-boven-water-verzekeren-van-schade-in-een-veranderend-klimaat.pdf en ook de algemene site: www.verzekeraars.nl/klimaat

¹⁰ Het delven van fossiele brandstoffen: olie, gas en (steen/bruin)kolen.

3. Referentiekader

3.1 Klimaatimpact

Mondiale kaders

Klimaatverandering kan enkel effectief worden aangepakt als landen samenwerken om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Nederland heeft zich verbonden aan verschillende internationale klimaatafspraken, te beginnen met het Klimaatverdrag van de Verenigde Naties uit 1992 (UNFCCC), dat nog steeds het raamwerk vormt waarbinnen klimaatafspraken worden gemaakt.

In 2015 kwam in dit VN-verband het Parijsakkoord tot stand. Dit akkoord heeft als doel de opwarming van de aarde beperken tot ruim onder 2 graden Celsius, en al het mogelijke te doen om deze te beperken tot 1,5 graad Celsius. In het Parijsakkoord zijn de deelnemende landen vrijwillige maar bindende verplichtingen aangegaan, onder andere om hun emissies van broeikasgassen te verminderen. In het Akkoord is ook afgesproken om elke vijf jaar nieuwe verbintenissen aan te gaan, die zo nodig ambitieuzer kunnen en moeten zijn dan de eerdere verbintenissen, maar die geen stap terug kunnen betekenen (het zogenaamde 'ratcheting' mechanisme). De afspraken van 2015 betreffen de periode 2021-2025; in 2020 worden nieuwe afspraken gemaakt over de periode 2026-2030.

De Verenigde Naties gebruiken rapporten van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) als uitgangspunt voor het klimaatbeleid. Het laatste IPCC-rapport¹¹, het Speciaal rapport over 1,5 graad Celsius opwarming van oktober 2018, heeft laten zien dat een opwarming van 2 graden aanzienlijk ernstiger gevolgen zal hebben dan een opwarming van 1,5 graad. Ook liet het rapport zien dat het wel degelijk mogelijk is de opwarming tot 1,5 graad te beperken, maar het vergt een nog verdergaande en versnelde collectieve actie om de doelen uit het Klimaatakkoord van Parijs te halen. Het rapport wijst uit dat de transitie naar klimaatbestendige ontwikkelingspaden uiterlijk 2030 moet plaatsvinden. Uit recent onderzoek gepubliceerd in het gerenommeerde natuurwetenschappelijk tijdschrift Nature, blijkt dat om de temperatuurstijging te beperken tot maximaal 1,5 graad, geen nieuwe investeringen in de fossiele energiesector gedaan moeten worden en bestaande investeringen geminimaliseerd moeten worden.¹² Dit betekent dat de in 2020 te maken klimaatafspraken over de periode 2026-2030 ambitieus genoeg zouden moeten zijn om de opwarming tot 1,5 graad te kunnen beperken.

Europese kaders

De mondiale doelstellingen, voortkomend uit het Parijsakkoord, worden in de context van de Europese Unie vertaald naar doelstellingen en maatregelen op Europees niveau, en naar bindende nationale doelstellingen. De Europese doelstellingen zijn:

- voor 2020 op EU-niveau tenminste 20% emissiereductie; 20% hernieuwbare energie en 20% verbetering in energie-efficiency ten opzichte van 1990;
- voor 2030 op EU-niveau tenminste 40% emissiereductie; 32% hernieuwbare energie en 32,5% verbetering in energie-efficiency ten opzichte van 1990.¹³

Net als de andere UNFCCC-lidstaten, zal de Europese Unie zich tijdens de Klimaatop van 2020 committeren aan een nieuwe emissiereductiedoelstelling. De nieuwe voorzitter van de Europese Commissie heeft aangegeven daarbij in te willen zetten op een reductie van 55% ten opzichte van 1990, wat tevens

¹¹ <https://www.ipcc.ch/sr15/>

¹² <https://www.nature.com/articles/s41586-019-1364-3>

¹³ De Green Deal is hier niet in meegenomen. In de tweejaarlijkse revisie wordt hier aandacht aan besteed.

de positie is van de Nederlandse regering (blijkt uit het regeerakkoord) en van een aantal andere landen.¹⁴

Nationale kaders

Nederland vertaalt de mondiale en Europese doelstellingen door in concreet beleid. In dat kader zijn met name het Klimaatakkoord en de Klimaatwet van belang.

De Klimaatwet, aangenomen op 28 mei 2019, stelt de klimaatdoelstellingen voor de regering vast. Tegelijkertijd is het een kader voor de ontwikkeling, effectmeting en wijze van verantwoording van het beleid dat moet leiden tot het halen van de wettelijke vastgelegde klimaatdoelstellingen. Hoofddoel van het voorstel is 95% CO₂-reductie in 2050 ten opzichte van 1990, met als tussendoel 49% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990. Daarnaast bevat het voorstel als neven-doel het streven naar 100% CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050.

In het ontwerp-Klimaatakkoord, dat op 21 december 2018 is gepresenteerd, staan afspraken met verschillende sectoren over de wijze waarop de klimaatdoelen kunnen worden gehaald. Er is onderhandeld aan vijf 'tafels': elektriciteit, industrie, gebouwde omgeving, mobiliteit en de landbouw. In juli 2019, werden de concrete kabinetsplannen op basis van het ontwerp-Klimaatakkoord gepresenteerd om de doelstellingen van de Klimaatwet invulling te geven.

Afspraken over het stimuleren van duurzame energie en energiebesparing staan in het Energieakkoord uit 2013. Het kabinet heeft deze afspraken gemaakt met onder meer werkgevers, vakbonden en milieuorganisaties. Het Energieakkoord is geldig tot 2020. Het Klimaatakkoord is leidend.

De OESO-richtlijnen verwachten van investeerders dat zij doelstellingen en tussendoelen (streefcijfers) voor de klimaatimpact van hun portfolio's hebben die in lijn zijn met die van Parijs. Deze interpretatie werd onlangs bevestigd door het Nederlandse Nationaal Contactpunt voor de OESO richtlijnen, naar aanleiding van een melding van ngo's over het klimaatbeleid van ING (zie ook bijlage 1).¹⁵

In lijn daarmee, hebben vijftien Nederlandse financiële instellingen zich in de Spitsbergen Ambitie geëngageerd aan het in kaart brengen van de impact van hun volledige beleggingsportefeuille. Deze ambitie heeft een vertaling gekregen in de 'commitment van de financiële sector' die in het Klimaatakkoord is opgenomen. Het commitment is ondertekend door 50 financiële instellingen, waaronder 16 verzekeraars. De ondertekenende financiële instellingen verplichten zich met hun handtekening om vanaf 2020 te rapporteren over de klimaatimpact van hun financieringen en beleggingen. Daarnaast zullen ze uiterlijk in 2022 actieplannen klaar hebben die bijdragen aan een vermindering van de CO₂-uitstoot. De financiële sector is hiermee de eerste sector die zich achter het Klimaatakkoord schaart en hoopt dat dit goede voorbeeld wordt gevolgd door andere sectoren.¹⁶

3.2 Toezichtkader klimaatrisico's

Naast het in kaart brengen van klimaatimpact, verwacht De Nederlandsche Bank (DNB) dat financiële instellingen rekening houden met klimaatrisico's. Dit zal in toenemende mate een rol gaan spelen in het toezicht door DNB.¹⁷

¹⁴ <https://www.climatechangenews.com/2019/07/16/climate-plays-decisive-role-ursula-von-der-leyen-annointed-eu-chief/>

¹⁵ <https://www.oecdguidelines.nl/latest/news/2019/04/19/final-statement-dutch-ncp-specific-instance-4-ngos-versus-ing-bank>

¹⁶ Meer informatie en achtergrond op <https://www.klimaatakkoord.nl/actueel/nieuws/2019/07/10/financiele-sector-ondertekent-klimaatakkoord>

¹⁷ DNB, Visie op toezicht 2018-2022. <https://www.dnb.nl/toezichtprofessioneel/visie-op-toezicht/index.jsp>.

Zie ook: DNB, Op waarde geschat? Duurzaamheidsrisico's en -doelen in de Nederlandse financiële sector. Januari 2019

DNB, An energy transition risk stress test for the financial system of the Netherlands. 2018

DNB, Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken? Oktober 2017

Daarnaast zijn er ook internationale initiatieven ter bevordering van het in kaart brengen en rapporteren van klimaatrisico's. Het belangrijkste voorbeeld hiervan is de Taskforce for Climate Related Financial Disclosures (TCFD) die in het leven is geroepen door de Financial Stability Board (FSB), het overlegorgaan van Centrale Banken en toezichthouders.

De TCFD¹⁸ heeft in opdracht van de FSB standaarden opgesteld waarmee financiële- en niet-financiële instellingen kunnen rapporteren over de impact van klimaatfactoren op hun bedrijfsvoering. De TCFD-rapportages worden door zowel bedrijven waarin geïnvesteerd wordt, als door klanten van banken, beschouwd als bevorderlijk voor de dialoog over het beheersen van klimaatrisico's.

¹⁸ <https://www.fsb-tcf.org/>

4. Due diligence

Indien een verzekeraar belegt of overweegt te beleggen in voor klimaatverandering relevante sectoren, dan schrijven de OESO-richtlijnen voor om hierbij het due diligence-proces te doorlopen.

4.1 Verankeren van maatregelen in het beleid

Als klimaatverandering een materieel relevante rol speelt in de beleggingsportefeuille van de verzekeraar, dan dienen er adequate beleidsmaatregelen opgenomen te worden om de hiermee samenhangende ESG-risico's te beheersen.

Voor aandachtspunten voor institutionele beleggers zie "Investor Actions" in de Handleiding.¹⁹

Om inzicht te krijgen in de totale klimaatvoetafdruk van een beleggingsportefeuille kan gekeken worden naar:

1. data over de uitstoot van individuele beleggingen (en liefst over de te verwachten toekomstige uitstoot, met medeneming van investeringsplannen van een bedrijf). Verzekeraars kunnen gebruik maken van CO₂-emissiedata om inzicht te krijgen in de totale klimaatafdruk van hun beleggingsportefeuille. Hierbij is het van belang dat er wordt gekeken naar:
 - a. de directe CO₂-uitstoot van een bedrijf, veroorzaakt door eigen bronnen binnen de organisatie (scope 1);
 - b. de indirecte CO₂-uitstoot van een bedrijf, veroorzaakt door opwekking van zelf gekochte en verbruikte elektriciteit of warmte (scope 2);
 - c. de CO₂-uitstoot in de gehele levenscyclus van alle producten die het bedrijf koopt, vervaardigt en/of verkoopt (scope 3)²⁰;
2. wetenschappelijk inzicht in hoe internationale CO₂-reductiedoelstellingen zich vertalen in doelen op het niveau van sectoren of bedrijven;
3. sectorafspraken over hoe die verschillende gegevens te combineren en rapporteren, om te komen tot leesbare en onderling vergelijkbare rapportages.

Een aantal nationale en internationale initiatieven zijn daarbij behulpzaam:

1. het Carbon Disclosure Project (CDP) heeft een systematiek ontwikkeld waarmee aangesloten bedrijven hun totale klimaatvoetafdruk inzichtelijk kunnen maken;²¹
2. het Science Based Targets Initiative (SBTI) helpt investeerders en bedrijven om op basis van hun CO₂-uitstoot doelen te stellen die in lijn zijn met internationale afspraken van het Akkoord van Parijs;²²
3. het Nederlandse Platform Carbon Accounting Financials (PCAF). Hierin hebben financiële instellingen een eerste versie van een methodologie afgesproken om hun klimaatvoetafdruk te meten en te presenteren. Deze methodologie zal regelmatig worden bijgesteld op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen, zoals adviezen van het SBTI.²³

¹⁹ Bladzijde 21 en 22: <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>

²⁰ Mits beschikbaar: scope 3 data is lastig te meten en is nog niet voor alle bedrijven beschikbaar.

²¹ www.cdp.net. Het CDP laat bedrijven betalen om hun emissie data door te geven. Te verwachten is dat daarvoor minder bedrijven hieraan zullen rapporteren, zie <https://www.cdp.net/en/info/admin-fee-terms-and-conditions>

²² www.sciencebasedtargets.org

²³ <http://carbonaccountingfinancials.com/wp-content/uploads/2018/11/PCAF-report-2018.pdf>

Een handelingsperspectief voor verzekeraars dat hieruit voortvloeit, is bij te dragen aan de methodologie-ontwikkeling in PCAF. Of in elk geval de methodologie toe te passen op de eigen portefeuille, voor het meten en publiceren van de klimaatvoetafdruk van de investeringen; en voor het vaststellen van gerelateerde reductiedoelen. Deze reductiedoelen zouden vervolgens richtinggevend moeten zijn in beslissingen over investeringen

4.2 Vaststellen van eigen criteria

Het is aan te bevelen om te werken met eigen criteria voor investeringen in dit thema. De Partijen doen hiervoor een aantal suggesties.²⁴

Breed genomen zijn er twee opties die een verzekeraar heeft om de klimaatvoetafdruk van de beleggingsportefeuille omlaag te brengen:

- het aangaan van een gesprek met de CO2-intensieve bedrijven, om deze ertoe te bewegen hun emissies terug te dringen. Als dit niets oplevert, is uitsluiting een logische vervolgstap;
- het (stapsgewijs) uitsluiten van de meest CO2-intensieve bedrijven in de portefeuille.

Wanneer een verzekeraar besluit over te gaan tot engagement, kunnen internationale afgesproken doelstellingen dienen als leidraad. Zo kan bijvoorbeeld van bedrijven worden gevraagd om transparante, objectieve en meetbare reductiedoelstellingen te publiceren. Aan de hand van deze doelstellingen kan vervolgens worden bepaald of het klimaatbeleid van een bedrijf in lijn is met de Klimaatdoelstelling van Parijs; het beperken van de opwarming van de aarde tot 1,5 graad Celsius.

De Partijen doen hiervoor een aantal suggesties voor engagementonderwerpen. Gevraagd kan worden van bedrijven om:

- hun (in)directe broeikasgasemissies te publiceren, inclusief deugdelijk onderbouwde plannen om deze te reduceren (bijvoorbeeld via TCFD/PCAF);
- criteria te formuleren m.b.t. het uitsluiten of uitfasen van de meest CO2-intensieve varianten van fossiele brandstoffen. Denk daarbij aan winning van thermische kolen, teerzanden, schaliegas en -olie (van exploratie en winning tot transport en gebruik daarvan) of oliewinning in kwetsbare gebieden (Arctisch);
- grenswaardes (als maximumpercentage) op te stellen voor de winning van deze brandstoffen.
- grenswaardes (als minimumpercentage) op te stellen m.b.t. nieuwe investeringen door olie en gas- en energiebedrijven die zijn gealloceerd aan hernieuwbare energie in plaats van op olie en gas.
- ook kan worden gedacht aan het stellen van een bepaald maximumpercentage voor winning uit deze brandstoffen bij het bedrijf.
- zich te committeren niet bij te dragen aan ontbossing.

Het engagementtraject is een specialistische arbeidsintensieve strategie. Verzekeraars van kleinere omvang zullen dergelijke trajecten meestal uitbesteden aan derde partijen, die de gesprekken voeren uit naam van de verzekeraar. Of verzekeraars kunnen besluiten een bepaalde activiteit direct uit te sluiten.

Daarnaast is engagement sterk afhankelijk van nog niet altijd beschikbare data en wetenschappelijke adviezen en bovendien sterk onderhevig aan voortschrijdend inzicht. De Partijen hebben hiervoor gekeken naar criteria om op te stellen voor het eventueel uitsluiten van de meest CO2-intensieve bedrijven. De Partijen doen hiervoor een aantal suggesties²⁵:

in en engagement met bedrijven, waarbij de onderliggende gegevens over de uitstoot van individuele investeringen behulpzaam zullen zijn.

Voor zover verzekeraars de daadwerkelijke investeringen uitbesteden aan fondsmanagers, zou deelname aan PCAF of een vergelijkbaar initiatief een voorwaarde kunnen zijn in de selectie van deze externe managers.

²⁴ De NGO-geleding wil benadrukken dat zij dit zien als minimale criteria om te hanteren bij dit thema (e.g. de normatieve ondergrens).

²⁵ Onderstaande voorbeelden kunnen naar eigen inzicht worden uitgebreid en gecombineerd met de internationale richtlijnen en standaarden (zoals: EU-wetgeving, Klimaatakkoord etc.).

A. Thermische kolenwinningsbedrijven en energiebedrijven

Thermische kolen behoren tot de meest CO₂-intensieve vormen van fossiele brandstoffen. Bovendien zijn er geschikte alternatieven voor het genereren van energie. Het is daarom aan te raden investeringen in bedrijven die actief zijn in het delven, dan wel het genereren van energie uit thermische kolen (stapsgewijs) volledig uit te sluiten, zodat richting 2025 het belang in thermische kolenwinning volledig is afgebouwd:

- stap 1: alle bedrijven die meer dan 25% van de totale omzet halen uit de winning van thermische kolen worden uitgesloten. Evenals energiebedrijven waarvan thermische kolen meer dan 25% van de energiemix uitmaakt;
- stap 2: alle bedrijven die meer dan 10% van de totale omzet halen uit de winning van thermische kolen worden uitgesloten. Evenals energiebedrijven waarvan thermische kolen meer dan 10% van de energiemix uitmaakt;
- stap 3: alle bedrijven die meer dan 5-0% van de totale omzet halen uit de winning van thermische kolen worden uitgesloten. Evenals energiebedrijven waarvan thermische kolen meer dan 5-0% van de energiemix uitmaakt.

B. (Onconventionele) Olie- en gasbedrijven

Hoewel olie-en gas bedrijven een significante bijdrage leveren aan de mondiale CO₂-uitstoot, zijn er niet altijd direct geschikte alternatieven beschikbaar voor bepaalde toepassingen. Het is daarom aan te raden om eerst de meest CO₂-intensieve vormen van olie-en gas winning uit te sluiten, om daarna over te gaan op het stapsgewijs uitsluiten van conventionele olie-en gasproducenten.

Daarnaast is het aan te raden om bedrijven die actief zijn in kwetsbare gebieden, zoals Arctische olie-en gaswinning, volledig uit te sluiten gezien de hoge milieurisico's verbonden aan het opereren in deze extreem fragiele, onstabiele en moeilijk te controleren omstandigheden in deze regio.

- stap 1: alle bedrijven die meer dan 25% van de totale omzet halen uit de ontginning van teerzanden worden uitgesloten. Alle bedrijven die meer dan 50% halen uit de productie van schalie olie en gas worden uitgesloten.
- stap 2: Alle bedrijven die meer dan 10% van de totale omzet halen uit de ontginning van teerzanden worden uitgesloten. Alle bedrijven die meer dan 25% halen uit de productie van schalie olie en gas worden uitgesloten.
- stap 3: Alle bedrijven die meer dan 0% van de totale omzet halen uit de ontginning van teerzanden worden uitgesloten. Alle bedrijven die meer dan 10% halen uit de productie van schalie olie en gas worden uitgesloten.
- stap 4: Alle bedrijven die meer dan 50% van de totale omzet halen uit te de productie van conventionele olie en gas worden uitgesloten.
- etc.

C. Energie-intensieve bedrijven (zoals auto-industrie, woningbouw, agrarische sector, chemische industrie):

Gezien het onder deze categorie gaat om verschillende sectoren, wordt aangeraden om per sector de meest CO₂-intensieve bedrijven (stapsgewijs) uit te sluiten. Het is bijvoorbeeld een strategie om voor elk van de bovengenoemde sectoren de vijf meest CO₂-intensieve bedrijven uit te sluiten. Hierbij is het van belang om niet alleen te kijken naar de CO₂-uitstoot van het productieproces van deze bedrijven, maar tevens naar de CO₂-uitstoot van de producten/diensten van het bedrijf. Deze informatie, in combinatie met de plannen van een bedrijf om de totale CO₂-uitstoot terug te dringen, geven een goed beeld van de mate waarin het bedrijf de transitie naar een CO₂-arme economie succesvol kan voltooien.

4.3 Uitvoeren van risicoanalyse

Op de beleggingsportefeuille wordt een analyse van (de ontwikkeling van) de klimaatvoetafdruk en een *screening* op klimaatveranderinggerelateerde risico's uitgevoerd, om vast te stellen:

1. of de klimaatimpact zich (snel genoeg) beweegt richting internationaal afgesproken doelstellingen, met name de 1,5°C doelstelling van het Akkoord van Parijs; is dit niet het geval, dan wordt gekeken welke investeringen achterblijven bij de gewenste trend;
2. of aan de in paragraaf 4.3 gekozen criteria wordt voldaan.

4.4 Identificeren en prioriteren van risico's

Het prioriteren van de achterblijvers en van de risico's die voortvloeien uit de screening zijn cruciale stappen in het beleid. De mate van ernst hiervan inzake klimaatverandering in de portefeuille, wordt bepaald door:

- materialiteit, bijvoorbeeld in termen van *Assets under Management (AuM)* of *Value at Risk (VaR)*;
- *saliency*, bijvoorbeeld in termen van (high) carbon emitters per sector (via de CO₂-voetafdruk of de CO₂-intensiteit;
- risico op langere termijn van *stranded assets*;
- risico op langere termijn op basis van (lage) energie-transitie-score.²⁶

Bij het schenden van de criteria waarbij het klimaat ernstig in het geding is, is het aan de verzekeraar om een afweging te maken. Enerzijds kan tot engagement worden overgegaan met het betreffende bedrijf om deze ertoe te bewegen de schendingspraktijk te beëindigen en zo invloed uit te oefenen. Anderzijds kan het bedrijf op voorhand worden uitgesloten van beleggingen.

4.5 Implementeren van beleid om impact te verminderen, en de geïdentificeerde risico's te mitigeren

Al naar gelang de uitkomsten van de screening en de interpretatie van de uitkomsten, kan de verzekeraar:

1. zijn stemgedrag actief hierop afstemmen;
2. overgaan tot het voeren van engagement met de betreffende bedrijven
3. overgaan tot uitsluiting;
4. impactbeleggen.

Door het **stemmen (1)** op aandeelhoudersvergaderingen kan de verzekeraar invloed uitoefenen op het beleid van bedrijven waar klimaatimpact en -risico's een rol spelen. De verzekeraar dient uiteraard zelf zijn stemgedrag te kiezen. Dat kan variëren van het stemmen tegen managementbesluiten die de waarde van de belegging aantasten, tot het zelf indienen c.q. steunen van resoluties die klimaatrisico's van het bedrijf beogen te verminderen. De verzekeraar kan zich ook aansluiten bij collectieve klimaat aandeelhoudersresoluties, zoals geïnitieerd door partijen als Follow This of Share Action.

Engagement (2) op klimaatverandering houdt in dat de verzekeraar het gesprek aangaat met bedrijven waarin het belegt die niet voldoen aan het opgestelde beleid van de verzekeraar. Het doel is om structurele verbeteringen bij het bedrijf te realiseren. Er zijn verschillende vormen om engagement op een effectieve manier te realiseren:

- zelfstandig ontplooiën van engagement activiteiten;
- aansluiten bij een bestaande engagement provider;
- aansluiten bij een samenwerkingsengagement of -netwerk, zoals de PRI, Climate Action 100+, Follow This, etc.²⁷

²⁶ Dit is een indicator die enkele verzekeraars gebruiken om aan te duiden hoe een bedrijf zich verhoudt tot de energietransitie, door onder andere te kijken naar de investeringsplannen van een bedrijf, en vervolgens ook terug te kijken of die plannen verwezenlijkt zijn. De veelal kwantitatieve data die meegenomen wordt leidt tot een score op basis waarvan de belegger in staat is om de lange termijn plannen van een bedrijf mee te nemen in de afwegingen.

²⁷ PRI: <https://www.unpri.org/pri/what-are-the-principles-for-responsible-investment>

Het is wenselijk om bij engagement met zoveel mogelijk gelijkgezinde (institutionele) beleggers samen te werken richting hetzelfde bedrijf. Naarmate het vertegenwoordigde beleggingskapitaal groter is, neemt de invloed die op het bedrijf in kwestie kan worden uitgeoefend immers toe. Meer informatie hierover in de Handleiding.²⁸

Voorbeelden van engagementvragen:

- Welk beleid heeft het bedrijf om haar CO₂-uitstoot te verlagen? Is deze verlaging in lijn met de klimaatdoelen van Parijs (maximaal 2 respectievelijk 1,5 graad temperatuurstijging)?
- Richt het bedrijf zijn toekomstige investeringen zoveel mogelijk op projecten met hernieuwbare energiebronnen in plaats van op fossiele brandstoffen?
- Hoe is het bedrijf/de portefeuille gepositioneerd om de 2 graden (of 1,5 graad) Celsius-scenario van het Parijsakkoord te behalen?
- Op welke wijze wordt dit geëvalueerd?
- Heeft het bedrijf deze reductiedoelstellingen gepubliceerd?

Mocht het engagement binnen een redelijke termijn, bijvoorbeeld 3 jaar, geen of onvoldoende resultaten opleveren, of indien een bedrijf betrokken blijkt te zijn bij praktijken die al op de uitsluitingslijst van de verzekeraar staan, dan kan het bedrijf worden **uitgesloten (3)** van beleggingen.

Bij **impactbeleggen (4)** kan worden gedacht aan bijvoorbeeld: *green bonds* en/of *climate bonds*. Aangeraden wordt om strenge(re) eisen hieraan te stellen, om 'greenwashing' te voorkomen. Denk aan certificering via een Second Party Opinion (SPO) en de 'in-ontwikkeling' eisen vanuit het EU Action Plan. Daarnaast zijn er impactbeleggingen mogelijk in hernieuwbare energievormen en energiebesparing, vastgoed met CO₂-neutrale uitstoot, biodiversiteit, projecten die ervoor zorgen dat CO₂ uit de atmosfeer wordt gehaald en opgeslagen, etc.

4.6 Maatregelen om actuele en potentiële nadelige gevolgen te voorkómen en/of te mitigeren

Due diligence is erop gericht om risico's te identificeren en te voorkómen. Toch kan het gebeuren dat een bedrijf waarin de verzekeraar belegt, een negatieve impact heeft op klimaatverandering.

Verzekeraars hebben meestal een minderheidsaandeel in een bedrijf. Vanuit die positie is de kans klein dat verzekeraars actief bijdragen (*contribute to* in OESO-richtlijnen) aan de nadelige gevolgen voor de impact op klimaatverandering. Toch is er in de meeste gevallen wel een link te leggen tussen de beleggingen van een verzekeraar en de nadelige impact die wordt veroorzaakt door een bedrijf (de OESO-richtlijnen spreken hier van *directly linked*). In het laatste geval wordt de verzekeraar geacht om de invloed die hij op het bedrijf heeft, aan te wenden, zodat het bedrijf ertoe wordt bewogen om gepaste maatregelen te nemen. Meer informatie in de Handleiding.²⁹

4.7 Monitoring van risico's en resultaten van gevolgde mitigatiestrategie

Monitoring van het *due diligence*-beleid dient periodiek plaats te vinden. Het is aan te bevelen dat extra aandacht wordt besteed aan:

- de manier waarop de opgestelde criteria voor klimaatverandering effectief zijn toegepast in de *screening* van beleggingen op themarisico's en de keuzes waartoe deze hebben geleid;

Climate Action 100+ : <https://climateaction100.wordpress.com/>

Follow this: <https://follow-this.org/>

ShareAction : <https://shareaction.org/agm-activism/>

²⁸ Zie "Box 7" op bladzijde 27: <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>

²⁹ Zie figuur 2 "Addressing adverse impacts under the OECD Guidelines for Multinational Enterprises" op bladzijde 35: <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>

- de voortgang en de resultaten van de gekozen engagement en/of mitigatiestrategie met betrekking tot klimaatverandering.

5. Verantwoording en rapportage

De OESO-richtlijnen vragen van de verzekeraar om publiekelijk te rapporteren over het gevoerde *due diligence*-beleid en de resultaten hiervan. Dit dient periodiek, bij voorkeur minimaal jaarlijks, te gebeuren. Dit wordt in de OESO-richtlijnen omschreven als:

- *knowing*: volgen hoe er met de implementatie van het gevoerde beleggingsbeleid is omgegaan;
- *showing*: publiekelijk communiceren hierover. In de Handleiding worden aandachtspunten voor de uitwerking van deze stap opgesomd.³⁰

De verzekeraar stelt vast welke indicatoren het best kunnen worden gekozen om zo goed mogelijk te rapporteren over de verrichte inspanningen om met klimaatverandering in zijn beleggingsbeleid rekening te houden.

Ook kan een verzekeraar rapporteren over het engagement met of het uitsluiten van bedrijven. Dat kan een belangrijk signaal afgeven aan andere investeerders, het bedrijf in kwestie en de eigen klanten.

Specifiek voor klimaatverandering kunnen (onderdelen van) de aanbevelingen van de Taskforce Climate-related Financial Disclosures (TCFD)³¹ gebruikt worden als leidraad voor de verantwoording.

De Europese Commissie werkt aan een zogenaamde “groene taxonomie”, waarin een classificatie van alle duurzame economische activiteiten wordt opgenomen. Overkoepelend doel is om private investeringen in duurzame economische activiteiten te realiseren. Partijen die groene financiële producten aanbieden, moeten deze taxonomie toepassen en rapporteren over hoe ze dat doen.

In december 2019 heeft de EU afspraken gemaakt over de groene taxonomie: een classificatiesysteem dat duidelijk maakt wat wordt verstaan onder ‘groene’ investeringen.³²

In het tijdsverloop van de implementatie van het Convenant (hfdst. 5) wordt deze paragraaf nader uitgewerkt.

³⁰ Zie “Investor actions” op bladzijde 43: <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>.

³¹ TCFD: <https://www.fsb-tcfid.org/>

TCFD is al verplicht voor alle PRI leden: <https://www.unpri.org/news-and-press/tcfid-based-reporting-to-become-mandatory-for-pri-signatories-in-2020/4116.article>

³² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6793, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_19_6804

Bijlage

Due diligence conform OESO richtlijnen

De OESO-richtlijnen vereisen van bedrijven dat zij ‘een voor de desbetreffende onderneming geschikt milieubeheersysteem’ invoeren en in stand houden (Hoofdstuk VI Milieu, paragraaf 1). Dit moet onder andere bestaan uit een adequaat informatiesysteem (1.a). Het moet meetbare doelstellingen (goals) en waar relevant streefcijfers (targets) vaststellen voor de verbetering van de milieuprestaties en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, in overeenstemming met nationaal beleid en internationale overeenkomsten (1.b). Deze doelstellingen en streefwaarden dienen periodiek geëvalueerd te worden (1.b), en er moet een toezicht- en controlemechanisme zijn op de doelstellingen (1.c).

De richtlijnen gaan er daarbij vanuit dat het voorzorgprincipe ook op bedrijven van toepassing is. De toelichting stelt in algemene zin dat van bedrijven verwacht wordt dat ze ‘proactief’ stappen zetten om milieuschade te voorkomen, zowel voor de eigen activiteiten, als voor in de toeleveringsketen.

Dit betekent dat de OESO-richtlijnen van bedrijven verwachten dat zij doelstellingen en tussendoelen (streefcijfers) hebben die in lijn zijn met die van het Klimaatakkoord van Parijs, en die ook eventueel meebewegen met aanscherpingen hiervan. Deze interpretatie werd bevestigd door het Nederlandse Nationaal Contactpunt voor de OESO-richtlijnen, naar aanleiding van een melding van ngo's over het klimaatbeleid van ING.³³

De OESO-richtlijnen schrijven niet enkel voor dat bedrijven doelstellingen en streefcijfers hebben op het gebied van hun milieu-impact, maar ook dat zij hierover publiekelijk informatie verstrekken (Hoofdstuk III over Informatieverstrekking, paragraaf 4). Relevant is tenslotte ook Hoofdstuk VIII over consumentenbelangen, waarin specifiek wordt gesteld dat bedrijven consumenten “juiste, verifieerbare en duidelijke informatie dienen te verschaffen,” onder andere over de milieuvriendelijkheid van goederen en diensten, “zodat de consumenten een gefundeerde keuze kunnen maken”, en specifiek ook “op een wijze die het vergelijken van producten bevordert” (Hoofdstuk VIII, para 2).

Dit laatste punt spreekt in het voordeel van het gezamenlijk ontwikkelen door financiële instellingen van methoden om de klimaatvoetafdruk van hun investeringen te meten, en voor het formuleren van reductiedoelstellingen. Dit is wat gebeurt in PCAF.³⁴ Als verschillende financiële instellingen dezelfde methodologie gebruiken, kunnen consumenten hen onderling vergelijken en een geïnformeerde keuze maken.

Een handelingsperspectief voor verzekeraars dat hieruit voortvloeit, is mee te doen aan de methodologieontwikkeling in PCAF of in elk geval de methodologie toe te passen op de eigen portefeuille, voor het meten en publiceren van de klimaatvoetafdruk van de investeringen; en voor het stellen van CO2-reductiedoelen. Voor zover verzekeraars de daadwerkelijke investeringen uitbesteden aan fondsmanagers, zou dit een voorwaarde kunnen zijn in de selectie daarvan.

³³ <https://www.oecdguidelines.nl/latest/news/2019/04/19/final-statement-dutch-ncp-specific-instance-4-ngos-versus-ing-bank>

³⁴ <http://carbonaccountingfinancials.com/wp-content/uploads/2018/11/PCAF-report-2018.pdf>